

Deyişbilimsel Açıdan “Yar Yüreğın Yar” Şiirinin Çözümlemesi

DOÇ. DR. METİN AKYÜZ*

Öz

Bedri Rahmi Eyüboğlu, Türk sanatının çok yönlü isimlerinden biridir. Resimlerinin yanında şiir ve denemeleriyle de Türk kültür ve sanatında önemli bir yer tutar. Sanatçının bütün sanatsal üretimlerinde geleneksel/modern birleşiminden yararlandığı görülür. Eyüboğlu, geleneği sanatında yeniden kuran sanatçılar arasında yer alır. Özellikle halk kültüründen beslenen geleneğe büyük hayranlık duyar. Bunu, halk şiiri ve kültüründen etkilendiğini eserlerinde açıkça belirtir.

Bu çalışmada Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun sanat anlayışına uygun olan “Yar Yüreğın Yar” şiiri deyişbilimsel açıdan incelenmiştir. Deyişbilim, geleneksel çözümleme anlayışlarından farklı olarak geliştirilen metin odaklı okuma biçimlerinden biridir. Okura, araştırmacıya metnin dilsel yapılarından hareket etmesi için bir model sunar. Bu doğrultuda da koşutluk, yineleme, önceleme ve sapma ölçütlerinden yararlanır. Şiirin incelemesi iki bölümde gerçekleştirilmiştir. Birinci bölümde “sözbilimsel ögeler” ikinci bölümde de “kurgu ve yapı taslakları” bakımından değerlendirilmiştir. İlk okuyuşta okur şiirde sade, yalın ve basit bir söyleyişle karşılaşır. Bunda sanatçının konuşma dilinden ve Türk dilinin söz varlığında önemli bir yer tutan kalıp ifadelerden sıklıkla yararlanması etkili olmaktadır. Bu durum, herkesin kolaylıkla söyleyebileceği gibi bir izlenim yaratmaktadır. Ancak söyleyişindeki kolaylığın yanında metinlerarası ilişkiler ve kültürel bağlarla desteklenerek oluşturulan kurgusal yapı şiire felsefi bir derinlik katmıştır. Şair içerik bakımından insanı ve insani özü yakalamaya çalışırken yapmış olduğu dilsel tercihlerle de biçim öz bütünlüğünü gerçekleştirebilmiştir.

Anahtar sözcükler: Bedri Rahmi Eyüboğlu, şiir, deyişbilim, metinlerarasılık, sözbilim

ANALYSIS OF “YAR YÜREĞİN YAR” POEM IN TERMS OF STYLISTICS

Abstract

Bedri Rahmi Eyüboğlu is one of the versatile names of Turkish art. In addition to his paintings, he has an important place in Turkish culture and art with his poetry and essays. It is seen that the artist makes use of the traditional - modern combination in all his artistic productions. Eyüboğlu is among the artists who re-established tradition in his art. He has great admiration for tradition, especially the tradition fed by folk culture. He clearly states that this admiration is influenced by folk poetry and culture in his works.

In this study, the poem “Yar Yüreğın Yar”, which is suitable for Bedri Rahmi Eyüboğlu's understanding of art, has been analyzed from a stylistic point of view. Stylistics is one of the text-

oriented reading styles developed differently from traditional analysis approaches. It provides the reader and the researcher with a model for to act on the linguistic structures of the text. In this direction, it makes use of the criteria of parallelism, repetition, precedence and deviation. The analysis of the poem was carried out in two parts. The poem was evaluated in terms of "rhetorical elements" in the first part and "fiction and structure drafts" in the second part. In the first reading, the reader encounters a plain and simple saying in the poem. In this, the frequent use of the artist's spoken language and the patterns that have an important place in the vocabulary of the Turkish language are effective. This creates the impression that anyone can easily say. However, in addition to the ease of his utterance, the fictional structure created by supporting intertextual relations and cultural ties has gained a philosophical depth to poetry. While the poet was trying to catch the human and human essence in terms of content, at the same time he was also able to realize the unity of form and essence with the linguistic choices he made.

Keywords: Bedri Rahmi Eyüboğlu, poetry, stylistics, intertextuality, rhetoric

GİRİŞ

Bir anlaşma aracı olan dilin çoğu zaman farklı anlamlara neden olduğu görülür. Bunda dili kullanan göndericinin dilsel seçimlerinin etkisi olduğu gibi alıcının algılama düzeyi/biçimi ya da ortak bir dizgede buluşamamaları da neden olabilmektedir. Bu dil kullanımı, yazınsal (edebî) türler olduğunda işler biraz daha değişmektedir. Çünkü sanatsal kurgular, iletişim olanaklarının sınırlarını zorlayan bir yapıya sahiptir. Sanatçılar doğrudan aktarım anlayışından saparlar, yeni yollar deneyerek yeni ve çoğul anlam oluşturma çabası içine girerler. Bu Saussure'ün ortaya koyduğu dil-söz ayrımındaki söz kavramına denk gelmektedir. Çoğul anlamların oluşmasına yalnızca sanatçı neden olmaz. Okurun yaklaşım ve donanımının da önemli bir payının bulunduğu unutulmamalıdır.

Bir de söz konusu olan edebî tür şiir ise işler daha karmaşık bir durum almaktadır. Şiir hem sözlü hem de yazılı kültür içinde gelişim göstermiştir. Yazılı kültüre geçildikten sonra da sözlü kültürde de yaşamaya devam edişi onun çeşitlenmesinde önemli bir yer tutar. Şiirin en eski türlerden biri olması diğer türlerden daha çok değişime uğramasında ve çeşitlenmesinde de etkili olmuştur. Bu çeşitlilik ister istemez kapsayıcı bir şiir tanımının yapılmasını da zorlaştırmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı Gökalp Alpaslan (2012, s. 31), şiiri türlerin yaramaz çocuğuna benzetmektedir.

Şiirlerde kullanılan farklı söyleyiş biçimleri iletişim dizgesini zorlaştırarak ya da belirsizleştirerek şiirde anlamın kapalı bir hâle dönüşmesine neden olabilmektedir. Sanatçı metnini oluştururken dil dizgesi içindeki gerçekleştirdiği her değişim yepyeni bir söylem ve anlamın ortaya çıkmasını sağlar. Farklı anlatım ve anlam düzeylerinin oluşumu kurgunun bir ürünüdür. Bundan dolayı bir eserin kurgusal boyutu üzerine düşünmek anlamsal boyutun da kavranmasına yardımcı olur. Bu özellikler şiir diline ilginin artmasına neden olmuştur. Dilbilim ve ondan doğan diğer yaklaşımların ilgilendiği en önemli konular arasında şiir dili yer almıştır. Değişibilim (biçembilim), bu disiplinlerden biridir. Değişibilim 1951'de Bally'nin çalışmalarıyla bağımsız bir bilim dalı hâline gelmiştir (Özünlü, 2001, s. 34). Metin odaklı çözümleme yöntemlerine dayanan değişibilim, dilbilim

ve edebiyat bilimini bir araya getirmesi bakımından disiplinlerarası özellikler göstermektedir (Short, 2013). Değişibilim, şiir çözümlerine bütün yorumlama farklılıklarına karşın açık ve rasyonel bir temel sunmaya çalışır. Bu doğrultuda da yorumlama süreçlerinin daha bilinçli bir biçimde ele alınmasına odaklanır. Metne sesbilgisi, biçimbilgisi, sözdizim ve anlambilimsel açılardan bütüncül olarak yaklaşır (Özünlü, 2001, s.42).

Değişibilim, şiirin kurgusal yapısını çözümlmek için metinsel yapılara sözcüksel yapı ve grupların ve dilbilgisel grupların çözümlenmesi gibi temel adımlardan hareket eder. Metinde anlamsal yapı biçimsel bir araya gelişin ürünü olduğu görüşünden hareket ettiği için dilbilgisel yapıların incelenmesinden hareket eder. Değişibilim metne “önceleme, koşutluk, yineleme ve sapma” olmak üzere dört ölçütü yaklaşır (Özünlü, 2001). Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun yazdığı “Yar Yüreğin Yar” adlı şiiri çözümlerken de bu dört ölçütten yararlanılarak eser çözümlenecektir.

ÇÖZÜMLEME

Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun şiiri deyişbilimsel açıdan çözümlmek için metnin tamamı dize dize numaralandırılmıştır. Şiirin tamamı şu şekildedir:

YAR YÜREĞİN YAR

- 1) Elmayı ikiye böldüler
- 2) İçinden kurt çıktığın gördüler
- 3) Ağacı lime lime dildiler
- 4) Böceğin halinden bildiler
- 5) Ferman padişahınsa dağlar bizimdir denildi
- 6) Dağların bağı deşildi
- 7) Çözüldü mevsimlerin sırrı yaprak yaprak
- 8) Yedi kat yerin dibinden haber getirdi
- 9) Gözünü sevdiğim tohum, gözünü sevdiğim toprak
- 10) Kılı kırka yardılar oğul
- 11) Suyun sudan gizlisi kalmadı
- 12) Buğdayın macerası meydanda
- 13) Yıldızların sırrı aşikâr oldu
- 14) Arı gözümüzün önünde sızdı balını
- 15) Karanfil alevini
- 16) Kırlangıcın alınyazısı
- 17) Penceremizin önünde yazıldı
- 18) Bir sensin gizlenen oğul
- 19) Ağlarsın gizli gizli
- 20) Seversin gizli gizli
- 21) Ölürsün gizli gizli
- 22) Çatlarsın arzudan, iştihadan
- 23) Yer yarılır yere geçersin
- 24) Söyleyemezsin

- 25) Yar yüreğin yar vakit tamamdır
- 26) Neler aldın dünyamızdan bunca zamandır
- 27) Yar yüreğin yar gör ki neler var
- 28) Belki seyyah kuşların ömrü kadar sade aydınlık
- 29) Belki vişne çiçekleri kadar beyaz ılık
- 30) Belki çürümüş yılanlar kadar mundar
- 31) Belki mahzende yıllanmış şarap kadar lezzetli
- 32) Bir aşktır fışkırıp çıkacak
- 33) Ne çıkarsa bahtımıza
- 34) Yar yüreğin yar bölüşelim
- 35) Beraber ağlayalım dertleşelim
- 36) Yar yüreğin yar yarmağa değer
- 37) Bir insan tanımak oğul!.. Bir cihan tanımağa bedel (Eyüboğlu, 2017, s. 69-70).

1. Genel Yorumlama

Bedri Rahmi'nin "Yar Yüreğin Yar" şiiri başlık ve ana gövde olmak üzere iki mikro yapıdan oluşmaktadır. Ana gövde de otuz yedi dizeden oluşmaktadır. Şiirde biçimsel olarak herhangi bir bölümlenme yapılmamıştır. Dizeler arasında uyaklar açısından birbirini destekleyen, geleneksel türlerle uyan bütüncül, sistemli bir yapı da bulunmamaktadır. Biçimsel olarak serbest tarzda yazılmıştır. Bedri Rahmi halk şiiri geleneğinden yararlanan şairler arasında yer almaktadır ancak bu onun halk şiirini biçimsel olarak tam bir benzerlik ilişkisi içinde taklit ettiği anlamına gelmez. Ama şiirde kullanılan dil ve söyleyiş özellikleri halk kültürünün ve söyleyişinin özelliklerini okura yoğun bir biçimde hissettirmektedir. Halk kültürü ve sanatına karşı her fırsatta övgüler düzen Eyüboğlu, halk kültürünün kendi sanatındaki yerini şu şekilde açıklar:

"Hani Yunus Emre için Mevlana'nın şöyle bir söz söylediği rivayet olunur: Tasavvufun hangi mertebesine yükseldimse karşımda hep Yunus'u buldum. Benzetmek gibi olmasın ama bendeniz de yirmi seneden beri yüreğimi ağzıma fırlatan sanat eserlerinden hangisini bir parça kurcalasam altından ya bir kilim çıktı ya bir yazma yahut da bir köy türküsü, bilemedin bir eski Türk çinisi" (Çelik, 1996, s. 112).

Gelenekten yararlanmayı Çetin (2012, s. 22), iki biçimde değerlendirir: Geleneği taklit ve yeniden üretme. Halk şiiri ve kültürüne büyük hayranlık duyan Bedri Rahmi, bütün sanatsal çalışmalarını bu hayranlıkla *yeniden kurma* üzerine oturtan şairler arasında yer almaktadır:

"Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun, resimlerinde olduğu gibi, şiirlerinde de kaynağı kırsal yörelerin halkıdır. Köylü yazınının şiirlerinden değil, masallarından öykülerinden, tekerlemelerinden anlatılarından büyük oranda yararlanır. Bunları kendi potasında eritip çağdaş bir görünüme sokmakta çok ustadır. Ödüllere, övgülere boğulmuş ressamlığının ister istemez arkasında kalan, ikinci işi diye bakılan şiirinin her yönüyle kendine özgülüğü, başka bir şairin etkisi altına girmemiş olması ilginçtir. Çağdaş şiirde halkın beğenisini aramanın değişik bir yolunu uyguladığı söylenebilir" (Fuat, 2015, s. 374).

Şiirin üzerinde durulması gereken bir diğer yönü ise yine halk kültürü ve edebiyatından yararlanılarak oluşturulan metinlerarasılık ilişkileridir. Bu ilişkiler ağı metnin kurgusunun önemli

bileşenleri arasında yer almaktadır. Metnin başlığı “Yar Yüreğin Yar” söz öbeği Yunus Emre’nin “Yar Yüreğim Yar” (Gölpınarlı, 2014, s. 334) şiirini çağrıştırmaktadır. Bu benzerlik ve anlam ilişkisi kurma yalnızca bir tek sestem kaynaklanan bir sapmaya dayanmaz. Şairin aynı zamanda yine Yunus Emre göndermeli “Yar Yüreğim Yar” (Eyüboğlu, 2017, s. 55) adlı bir başka şiiri de bulunmaktadır. Yunus Emre’nin dizesi başlık dâhil beş defa tekrar edilerek şiirin izleğinin oluşmasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu tekrarlar hem şiirin ritmini sağlamakta hem de anlam örüntüsünü biçimlendirmektedir. “Yar yüreğin yar gör ki neler var” dizesi doğrudan Yunus Emre’nin şiirinden alıntılanarak metinlerarası anlam ilişkisi pekiştirilmiştir. Yunus Emre, şiirinde aşkla olgunlaşan, kendini bulan/bulmaya çalışan insanın macerasına/yalnızlığına yer vermektedir. İnsanın sırrı aşka mekân olan yürektedir. Aşkın sırrını taşıyan yerdir yürek. Yüreğin yarılması/açılması aşk ile ilgili sırları ortaya çıkarılması anlamına gelir. Bu, tasavvufi anlamda da insanın yaratanın sırrına sahip olan yegâne yaratık olduğu gerçeğini hatırlatır. Yaratılışın sırrını taşıdığı için insana değer veren ve onu yücelten bir Yunus Emre ile karşılaşmaktadır (Gölpınarlı, 2014). Eyüboğlu da bu doğrultuda insandan evrene ulaşılacağı anlayışını savunur ve şiirinin son dizesi bu düşünce ekseninde kurulur: “Bir insan tanımak oğul!.. Bir cihan tanımağa bedel.”

Bir diğer metinlerarası ilişki ögesi ise Dadaloğlu’nun bir koşması ile kurulmuştur. Beşinci dizede Dadaloğlu’nun “Ferman padişahın dağlar bizimdir” (Sakaoğlu, 1986, s. 111) dizesi “Ferman padişahınsa dağlar bizimdir denildi” biçiminde kullanılmıştır. Bunun dışında halk kültürüne ait kalıp kullanımlarla da metinlerarası ilişkilerden yararlanılmıştır.

Şiirde halk şiirinin dışında göndermelere de yer verilmiştir. 15. ve 16. dizelerde kullanılan söyleyiş başka bir metinlerarası ilişkiyi hatırlatmaktadır: “Arı gözümüzün önünde sızdı balını / **Karanfil alevini.**” 16. dizedeki söz birlikteliği Ahmet Haşim’in “Karanfil” şiirini çağrıştırmaktadır.

“Yârin dudağından getirilmiş
Bir katre **alevdir** bu **karanfil**,
Gönlüm acısından bunu bildi!

Düştükçe vurulmuş gibi, yer yer
Kızgın kokusundan kelebekler;
Gönlüm ona pervane kesildi.” (Ahmet Haşim, 2001, s. 90).

Ahmet Haşim’in şiirinde karanfil, yârin dudağından getirilen bir katre aleve benzetilmiştir. Karanfil, biçimsel özellikleri bakımından dudağa ve yapraklarındaki kıvrımları bakımından da aleve benzetilmiştir. Karanfille oluşturulan bu imgeyi Eyüboğlu da kendi şiirine taşımıştır. 16. dizedeki “Karanfil alevini (sızdı)” eksilteli yapısı karanfilin alevine sızmak edimini yüklemektedir.

Bedri Rahmi Eyüboğlu, şiirini anonim belirleyicilerin yanında Yunus Emre, Dadaloğlu ve Ahmet Haşim gibi şairlerin şiirleriyle anlam ilişkileri içinde kurgulayarak bir kültür şiiri oluşturmaktadır. Onun şiiri sözü edilen şairler ve şiirleri ile tam olarak anlam kazanmaktadır.

2. Sesbilimsel Öğeler

Şiir birçok bileşenden oluşan tür arasında yer almaktadır. Bu bileşenler onun farklı disiplinlerle iç içe olmasını da sağlamıştır. Araştırmacılar, şiirin ilk ortaya çıkışında sözün ezgiye

uyacak biçimde değiştirilmesinin büyük payı olduğunu belirtir (Yalçın, 2003, s. 43). Şiirin ezgiselliği ise seslerle sağlanır. “Dildeki sesler, kullanıldıkları sözcüklerin anlamından bağımsız bir nitelik ve değer taşırlar. Kulağımıza hoş ya da sevimsiz bir izlenim bırakmaları bakımından nitelikleri güzelduyusaldır” (Yalçın, 2003, s. 46). Ses dilsel yapıların tamamında vardır. Martinet (1985, s. 83), sesi konuşulan her sözcede ister istemez var olan olgu olarak değerlendirmektedir. Değişbilimsel çözümlenmelerde ses olaylarının ve dilin özel kullanımları sözbilimsel ögeler kategorisinde değerlendirilir.

Roman Jakobson, dildeki en büyük kısıtlamaların ses düzeyinde gerçekleştiğini belirtir. “Şiirin bir dil olmaktan kurtulamadığını düşünürsek, seslerin doğal ya da uyumsal güzelliği dilin kısıtlayıcı kurallarıyla sınırlı kalacaktır. Buna karşılık belirli ölçüde de olsa seçme ve birleştirme özgürlüğü belli bir yoğunluk ortaya koyabilir” (Yalçın, 2003, s. 47).

Ses olayları dilin kullanım sürecinde ortaya çıkmaktadır. Dilde gerçekleşen ses olaylarının nedeni ahengi yakalama ve daha kolay söylenmesine bağlanmaktadır. *Yar Yüreğin Yar* şiirde de bu bağlamda kullanılan ses değişimlerinin yanında özel kullanımlara da yer verilmiştir. Bu özel kullanımlar dönemsel/kesimsel bir etki uyandırmak için de kullanılmış olabilir.

Eyüboğlu'nun şiirinde de söyleyişle ortaya çıkan ses olaylarına rastlanmaktadır. Altıncı dizede iç hece düşmesi örneği yer almaktadır: “6) Dağların bağı deşildi.”

bağır> bağ-rı

Bir diğer ses olayı ise ünsüz yumuşamasıdır. Şiirde en çok ünsüz yumuşaması kullanılmıştır. İkinci dizede “2) İçinden kurt **çıktığın** gördüler.”

çıktık-in >çıktı(ğ)ın;

Dördüncü dizedeki “4) **Böceğin** halinden bildiler.”

böcek-in > böce (ğ)in

Sekizinci dizede “8) Yedi kat yerin **dibinden** haber getirdi”

dip-in > di(b)in

Dokuzuncu dizede “9) Gözünü **sevdiğim** tohum, gözünü **sevdiğim** toprak”

sevdi-k-im > sevdi(ğ)im

On altıncı dizede “16) **Kırlangıcın** alınyazısı”

kırlangıç-in > kırlangı(c)ın

Otuz altıncı dizede “36) Yar **yüreğin** yar **yarmağa** değer”

yürek-in > yüre(ğ)in ve yarmak -a > yarma (ğ)a

Otuz yedinci dizede “37) Bir insan tanımak oğul!.. Bir cihan **tanımağa** bedel”

tanımak-a > tanıma (ğ)a

Şiirde en gerçekleşen ses olayı ünsüz yumuşamasıdır. Sert ünsüzleri içeren sözcükler, şairin seçki düzleminde yumuşayarak şiirin müzikalitesinin değişmesini sağlamıştır. Ünsüz yumuşamasıyla ortaya çıkan kullanımlar şiire daha yumuşak bir söyleyişin hâkim olmasını sağlamaktadır. Şiirin biçimine de etki eden bu yumuşaklığın anlatımda şefkatli bir söylemin oluşmasını sağladığı söylenebilir.

3. Kurgu ve Yapı Taslakları

Sanatçılar, gelenekselden moderne bütün edebî metinlerin oluşturulmasında kurgu ve yapı taslaklarından (*shemes*) yararlanmışlardır. Bunların düzenlenişindeki tercihler metnin yapı ve anlam bakımından biçimlenmesine etki etmektedir. Kurgu ve yapı taslaklarını Özünlü (2001, s. 74), Koşutluk (*parallelism*), yineleme (*repetition*), öneleme (*foregrounding*) ve sapma (*deviation*) başlıkları altında değerlendirmektedir. Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun "Yar Yüreğin Yar" şiiri bu başlıklar altında incelenecektir.

3.1. Koşutluk

Bütün metinler dilsel yapıların bileşiminden oluştuğu için onun anlamsal bütünlüğünü kuran dilsel ilişkiler ağına ihtiyaç vardır. Koşutluk bu ilişkileri düzenleyen yollardan biridir. Özünlü (2001, s. 258), koşutluğu (*Parallelism*), "birbiriyle bağıntılı sözcükler, sözcük öbekleri ve tümceler arasındaki yapı benzerliği" olarak tanımlamaktadır. Bedri Rahmi'nin bu şiirindeki koşutluk ilişkileri ilk bakışta göze çarpmayan, anlaşılmayan söyleşimci kurguyla oluşturulmuştur. Şiirin bir anlatıcısı vardır, bir de anlatıcının seslendiği kişi. Anlatıcı muhatabına "oğul" diyerek seslenmektedir. Bu sesleniş metinde üç defa yinelenir. Anlatıcı anlatının oluşumunda ve seslendiği kişi karşısında üstün bir konumda yer almaktadır. Bu üstünlük sesleniş biçimiyle sezdirilir. Anlatıcının söylemi baba, bilge bir kişi ya da bir üst benlik konumunda yer almaktadır. Dinleyen ise oğul olma bakımından acemi olanı, toy olanı, acı çeken ve olgunlaşmamış olanı, ya da *anlatamayanı* karşılamaktadır. *Oğul*, eğitilmesi, yönlendirilmesi gerektirir. Çevresinin ve özellikle kendisinin farkına vardırılması gereken kişidir. Bu bakımdan da anlatıcı ikinci oğul seslenişine kadar insan dışındaki gerçeklik (hakikat) algısına yer verirken ikinci oğul seslenişinden sonra insan gerçekliğine yönelmektedir. Üçüncü sesleniş ise metnin iletisine odaklanarak sona ermektedir.

Bu seslenişlerle şiir üç anlam kesiti üzerine kurulmuştur. İlki başlangıçtaki on yedi dizeden oluşmaktadır. Anlatıcı burada evrenin sırrını çözen insanoğlunun yaptıklarına değinmektedir. Burada anlatıcı seslendiği kişiye her şeyi bilmeye çalışan insanın konumunu hatırlatmaktadır. Bu bölüm kendi içinde de koşutluk ilişkilerini barındırmaktadır. Her şeyin sırrını açan, ortaya koyan insanoğlunun çabaları aynı anlam ilişkileri ile bütünleşen sözcüklerden oluşmaktadır. Bölümü oluşturan metinsellik bağıntısı bu sözcüklerin kullanımıyla sağlanmıştır. Bu kesitte anlatım geçmiş zaman kipinde çekimlenmiştir. Epizodik anlatım yoluyla insanın geçmişi ve gelişimi betimlenmiştir. Bu anlatım biçiminden dolayı dizeler arasında kopukluk varmış gibi görünse de o parçalarda insana ilişkin tablolarla bir bütünsellik sağlamaktadır. Bu betimlemelerin anlatımında da koşutluklar önemli bir yer tutar. Şiirin ilk altı dizesi ikişerli olarak neden sonuç ilişkileriyle birbirine eklenmiştir. İlk dizelerde yapılan bir eylem verilir, ikinci dizelerde ise bu eylemle elde edilen, ulaşılan sonuç vurgulanır: "1) Elmayı ikiye böldüler

2) İçinden kurt çıktığın gördüler"

İkinci kesitte odağa insan alınmaktadır. Bir önceki bölümle karşıtlık ilişkisi içinde olan bu bölümde kendi içinde bir koşutluk da bulunmaktadır. Bu bölüm, giz, gizle- ve söyleyeme- gibi kavramlarla insanın iç dünyasındaki bilinmezlik ve bilinemezliklere vurgu yapmaktadır. Bu bölümde anlatı, şimdiki zaman ve geniş zaman kipinde betimleyici anlatımla sürdürülür.

Üçüncü kesit ilk iki kesitte yapılan betimlemeler yoluyla okurda oluşturulan, oluşturulması beklenen beklentiye dönük bir biçimde oluşturulmuştur. İlk iki kesitteki verilerden hareketle bir yargıya varılması gerekir. Şair yargısını bu bölümde ortaya koyar. Yarmak (açmak), sözcüğü başlık hariç ilk defa burada kullanılmıştır. İlk kesitlerdeki gelişme ya da yaşantılardan sonra insanın kendine dönmesi istenmektedir. Bundan sonra “*Yar yüreğin yar*” üç defa kullanılarak insanın içe dönüp tekrar dışa açılması gereği beklenmektedir. Şiirin bu bölümde daha çok bir istek ve beklenti egemendir. Bu beklenti gelecek zaman kipinin kullanımıyla daha da belirgin hâle getirilmiştir.

3.2. Yineleme

Yinelemeler bütün metin türlerinde ahenk ögesi olarak kullanılmıştır. Her türden metinde sestene heceye, kelimedenden cümle yapılarına kadar farklı düzeylerde dilsel yapıların yinelenmesi görülmektedir. Sözlü kültür ürünlerinde bellekte kalıcılığı sağlamak amacıyla kullanılan bu yapılar modern metinlerde de ezgisel etki ögesi olarak kullanılmıştır (Aksan, 2013, s. 203). Bedri Rahmi de şiirinin hem anlamsal yapısının oluşmasında hem de ezgisel yapısını hissettirebilmek için yinelemelerden yararlanmıştı. Yinelemeler, ezgisel etki oluşturmanın yanında şiirin anlam örüntüsünü biçimlendiren önemli dilsel yapılarıdır.

Koşutluk ilişkisini düzenleyen “oğul” sözcüğü, şiirde üç kez kullanılarak metnin anlatı şemasının oluşumunda önemli bir yer tutmaktadır. Oğul sözcüğünün her kullanımında metinde izlek değişimi gerçekleşmektedir. Bu yolla metin kesitlere de ayrılmış olur.

Metnin şemasını oluşturan bir diğer yineleme ise “*Yar yüreğin yar*” söz öbeğidir. Bu söz öbeğinde yar sözcüğü iki defa kullanılarak vurguyu üzerine toplamaktadır. “*Yar*” sözcüğü, Aksan (2013, s. 112)’in eşadlı ve çok anlamlılık içinde değerlendirdiği sözcükler arasında yer almaktadır. Yar, sevgili anlamının yanında ayırmak, açmak anlamına gelen yar- eylemi olarak da kullanılmaktadır. Ayrıca yar sözcüğü uçurum anlamına da gelmektedir. Şiirde “*yar yüreğin yar*” sözü şu şekillerde okunup, farklı biçimlerde anlamlandırmaya uygundur:

(Ey) sevgili yüreğin(i) yar (aç).

Yar (aç) yüreğin(i) yar (aç).

Yar (aç) yüreğin(i) yar (ey sevgili).

(Ey sevgili, senin yüreğin bir uçurum)

Şair, bu tercihi ile bir taraftan anlamın belirsizleşmesini sağlarken diğer taraftan da hem söyleyişi hem de anlamı çoğaltmıştır.

“*Yar*” sözcüğü başlık dâhil on defa kullanılmıştır. Şiirde yakın anlamlı başka sözcüklerin de kullanımıyla anlam örüntüsü tamamlanmıştır: Yar-, böl-, lime lime dil-, deş-, çöz- kılı kırka yar-, aşikâr ol-. Bu sözcükler/söz öbekleri, anlamak ve sırrı çözmek anlam ekseninde etrafında bir tenasüp oluşturmaktadır. Şiirin ilk on yedi dizesi bu bağıntı ile düzenlenmiştir.

Geri kalan kısım ise ilk bölümle karşıtlık ilişkisinden yararlanarak düzenlenmiştir. Açığa çıkarmanın karşıtı olarak “*giz(li)*” kavramı seçilmiştir. Bu bölümde evrenin çözülmesi sırları karşısında hâlâ gizli kalan insan üzerinde durulur. Bu karşıtlık ilişkileri bir çatışmayı da ortaya koymaktadır. Evrenin sırlarının çözülmesi gibi insanın da sırrının çözülmesi gereği vurgulanır. Bu

sırrın çözülmesinden olumlu ya da olumsuz ama mutlaka ortaya konulması gereken bir beklenti vardır. Sonucu ne olursa olsun kabul edilen bir beklenti dile getirilmektedir.

Bedri Rahmi, şiirinde yinelemelerden sıklıkla yararlanmışır. Şiirde yer alan yineleme türleri şu şekilde sıralanabilir: Ses yinelemeleri, ön yineleme, art yineleme ve tırmanma yinelemeleri.

Şair, şiirinde halk şiirinin söyleyişini kullanmakla birlikte biçimsel olarak halk şiiri kalıplarından farklı bir biçim kullanmıştır. Bazı dizeler arasında uyaklardan yararlanılmakla birlikte şiirin biçimsel yapısının kurulmasında uyaklara bağlı kalınmamıştır. Şiirdeki ses benzerlikleri uyaktan çok rediflerle sağlanmışır. Şiirin mısralar arasındaki uyumunun kurulmasında uyaktan çok rediflerden yararlanılmışır. Bu da söyleyişin daha serbest bir biçimde kurulmasını sağlamıştır.

Ses yinelemelerinin dışında etkili olan yinelemelerden biri de ön yinelemedir. Özünlü (2001, s. 259), ön yinelemeyi (*anaphora*), “birbirini izleyen tümcelerin başında aynı sözcüğü ya da sözcük öbeklerini kullanmak” olarak tanımlamaktadır.

Belki seyyar kuşların ömrü kadar sade aydınlık

Belki vişne çiçekleri kadar beyaz ılık

Belki çürümüş yılanlar kadar mundar

Belki mahzende yıllanmış şarap kadar lezzetli

Yukarıdaki alıntıda ön yinelemenin yanında dikkati çeken bir başka yineleme ise tırmanmadır. Özünlü (2001, s. 259), tırmanmayı (Climax) “sözcükleri, sözcük öbeklerini ya da tümceleri önem sırasına göre dizmek ve sıraya koymak” olarak tanımlamaktadır. Şair, art ve ön yinelemelerinde tırmanmaya da yer vermiştir. Ağlamak, sevmek ve ölmek bir dereceleme biçimidir. Şiirde kullanılan **belki** sözcüklerinin tekrarı da olasılıklar yoluyla anlamın daha çok çeşitlendirmiş, olasılıklarla yeni değer düzeyleri oluşturmaktadır. Bu da tırmanma yoluyla hem şiirin söylenişine (*sesletimi*) hem de anlamsal olarak pekiştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Bir diğer yineleme türü ise art yinelemedir. Özünlü (2001, s. 259), art yinelemeyi (Epistrophe) “birbirini izleyen tümcelerin sonunda aynı sözcüğü ya da sözcük öbeklerini kullanma” olarak tanımlamaktadır.

Ağlarsın **gizli gizli**

Seversin **gizli gizli**

Ölürsün **gizli gizli**

Bedri Rahmi, şiirinde yer alan yinelemelerde ikilemelerden yararlandırmıştır. “İkilemeler, uzun yüzyıllar birlikte kullanılan birkaç bakımdan kalıplaşmış sözcüklerdir. Kalıplaşma, o kadar kesindir ki, ikilemelerde kullanılan bazı sözcüklerin sırası değiştirilemez, bazıları da tek başlarına yaşayamazlar, kullanılamazlar” (Hatiboğlu, 1981, s. 15). Aksan (2005, s. 20), ikilemeleri bir dilin anlatım gücünü ve zenginliğini artıran önemli kullanımlar arasında görmektedir. Türkçenin ikilemeler açısından diğer dillerden çok daha işlek bir yapıya sahip olduğunu belirtir. Hatiboğlu (1981, s. 10), ikilemelerin daha çok halk dilinde kullanıldığını dikkatleri çekmiştir. Şiir dilindeki kullanımı konusunda da şu tespitlere yer vermiştir: “İkileme, aslında anlam gücü sağlamak için yaratılan bir psikoloji ve müzik olayıdır. Türkçede ikileme, şiire, düzyazıya, anlam, aydınlık katan, güzellik, ahenk sağlayan ve ancak başarılı ozanlarca, yazarlarca sezilmiş bir sırdır” (Hatiboğlu, 1981,

s. 11). Şiirde yer alan ikilemeler; *yar yüreğin yar, yaprak yaprak, lime lime, gözünü sevdiğim tohum gözünü sevdiğim toprak* ve *suyun sudan* olarak gösterilebilir.

Halk şiirine gönül vermiş olan Bedri Rahmi'nin şiirinde bu yollara başvurması bir tesadüf değildir. Biçimsel olarak şiirini halk şiiriyle bütünlemese de benzer söyleyiş özelliklerini kullanarak gelenekle ilişkisini sürdürdüğü söylenebilir.

3.3. Önceleme

Her metnin kendine özgü bir yapısı vardır. Bir metinde özgün bir yapının oluşması öncelemelerle sağlanır. Metinde okurun dikkati öncelemelerle yoluyla çekilir. Özünlü (2001, s. 36), öncelemeyi, "birleştirme eksenindeki öğelerin saptırılmasından başka bir şey değildir" biçiminde tanımlar. Öncelemeler görsel, sesbilgisel, biçimbilgisel, sözdizimsel ve anlambilimsel olmak üzere beş değişik yolla gerçekleştirilebilir (Özünlü, 2001, s. 93). Bedri Rahmi Eyüboğlu, şiirde sözdizimsel ve anlambilimsel öncelemelerden yararlanmıştı.

3.3.1. Sözdizimsel Önceleme

"Yar Yüreğin Yar" şiiri sözdizimsel öncelemeler açısından değerlendirildiğinde devrik yapıların sıklığı dikkat çekmektedir. Devrik yapılar konuşma dili ve şiir diline özgü kullanımlar arasında yer alır. Bedri Rahmi de sözdizimsel önceleme olarak devrik yapılardan yararlanmıştı. Bunlar şu şekilde listelenebilir: "**Çözüldü** mevsimlerin sırrı yaprak yaprak" "... **haber getirdi** gözünü sevdiği tohum, gözünü sevdiğim toprak." "Kılı kırka **yardılar** oğul" "Arı gözümüzün önünde **sızdı** balını" "Bir sensin **gizlenen** oğul" "**Ağlarsın** gizli gizli" "**Seversin** gizli gizli" "**Ölürsün** gizli gizli" "**Çatlarsın** arzudan iştihadan" "Neler **aldın** dünyamızdan bunca zamandır." Yüklem sonrasında yer alan dilsel öğelerin sayısı değişiklik göstermektedir. Yüklemden sonra iki cümlede tek bir dilsel öge kullanılırken, dört cümlede iki öge, bir cümlede üç öge, bir cümlede dört öge ve bir cümlede de altı öge kullanılmıştır. Bu tür kullanımlarla ritmik bir söyleyiş geliştirilerek anlatının daha canlı bir hâle gelmesini sağlamaktadır. Bu biçimleşmiş söyleyişi tekdüze olmasını engellemiştir. Dikkat çeken bir diğer özellik de yüklem sonrasında ikilemelere yer verilmesidir.

3.3.2. Anlambilimsel Önceleme

Bedri Rahmi'nin şiiri anlambilimsel öncelemeler bakımından incelendiğinde şiir anlam kurucu olarak 'Yar Yüreğin Yar' söz öbeği etrafında öncelenmiştir. Söz öbeğinin ilk ögesini "yürek" oluşturmaktadır. Yürek (kalp) bütün kültürlerde aşkın simgesi olarak kullanılmıştır. Yürek imgesinin aşkla ilişkilendirilerek merhamet ve insan olmanın da anlatım biçimi olarak kullanıldığı görülmüştür. İnsanın özünün bulunduğu yer olarak da yürek önemli bir yer tutar. Yine birçok kültürde insanın, evrenin (yaratılışın) özüne sahip olduğuna inanılmıştır. İnsan ve kâinat bir bütünün parçaları olarak görülmüştür. İnsan bu özü yüreğinde taşımaktadır.

"İslam filozofları kâinatı aklı ve nefsi olan, çeşitli organlardan vücuda gelen organik bir sistem olarak düşünmüşler; tam bir uyum içinde çalışan bu oluşum ile insan arasında bir benzerlik kurarak kâinata "âlem-i kübrâ" (büyük âlem), insana ise "âlem-i sügrâ" (küçük âlem) demişlerdir" (Şentürk, 2004, s. 549).

Bu ilişkiler ağından hareket edilerek insanın sırrına ulaşmanın evrenin sırrına da ulaşılacağı düşüncesine varılmıştır. Kâinatın insan için yaratıldığına inanan bir düşünce sisteminde insan evrenin gözbebeği konumuna gelir. Bu yaklaşım tasavvufi Türk şiirinde de sıklıkla dile getirilmiştir. Bu düşünceyi Şeyh Galip şu beyitte açıkça ortaya koymuştur: “Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen / Merdüm-i dide-i ekvân olan âdemsin sen” (Şentürk, 2004, s. 552).

Söz öbeğinin ikinci ögesini ise “yar” oluşturmaktadır. Yüreğin etrafını çevreleyen “yar” sözcükleri vardır. Yürek sözcüğü yar sözcüklerinin merkezini oluşturmaktadır. Yürek sırrı barındırırken “yar” o sırrın ortaya çıkmasına çabalayan edimsel yapıdır. Sırlar hep ilgi çekici olmuştur. İnsanoğlu esrarlı olanı anlamaya çalışmış onu açıklama tutkusu içinde olmuştur. Sırrın gizlendiği yerin incelenmeye alınması bu anlamda önem taşır. İnsan kendi sırrına ulaşmadan önce kendi dışına (âlem-i kübraya) yönelmiştir. Bu yöneliş maddi düzleme dayanmaktadır. Bu yönelişlerin sonucu gündelik hayattaki bilimsel ve teknolojik gelişmelerden gözlemlenebilmektedir. Dışarıyı bu kadar anlayıp, sırlarını çözen insan kendinde (âlem-i sügrada) aynı başarıyı gösterememiştir, hatta zamanla kendinden uzaklaşmıştır. Kendi yüreğini yarıp kendinin farkına varmazken kendi dışındaki dünyanın sırlarını çözen bir insanoğlu vardır.

Sanattan yaşama kadar her şeyde insansızlaşan bir dünya vardır. Modern sanatın çıkış noktasını insani olanı yıkma çabası oluşturur (Gasset, 2012, s. 33). Modern sanatın doğasını bilen bir sanatçı olarak Eyüboğlu insan odaklı bir sanat inşa etme çabasıdadır. Şiire ilişki tanımları yaparken de tamamen insani olandan hareket eder. “Başka milletler nesir pekmezi ile yetişip ara sıra şiir balına uzanırken, biz pekmeze boş verip hep şiir balına uzanmışız” (Eyüboğlu, 1987, s. 10).

Bedri Rahmi'nin şiirindeki anlambilimsel önceleme bir sesleniş içermektedir. Kendine yabancılaşan insanın kendine yönelmesi çağrısıdır. İnsan, kendi dışındaki bütün tabiat unsurları ile ilgili bilgi ve sonuçlara ulaşmıştır. Ancak bunların içinde kendisi yoktur. Oysa en önemli hazine kendisinde, yüreğindedir.

3.3.2.1. Benzetmeler

Benzetmeler şiirden gündelik konuşmalara kadar her türlü anlatım süreçlerinde başvurulan bir sanattır. Eyüboğlu, şiirinde benzetmelerden de yararlanmıştır. 28. 29. 30. ve 31. dizeler 32. dizedeki “bir aşktır” söz öbeğinin tamlayanı durumundadır. Bu dört dize son dizeye benzetme ilişkisiyle bağlanmaktadır. Bu dizelerde benzetmenin dört ögesi de kullanılmıştır. *Kadar* edatı benzetme ilişkisini sağlamaktadır.

28) Belki seyyah kuşların ömrü + kadar + sade aydınlık	}	= bir aşk
29) Belki vişne çiçekleri + kadar + beyaz ılık		
30) Belki çürümüş yılanlar + kadar + mundar		
31) Belki mahzende yılanmış şarap + kadar + lezzetli		

Aşkın türevleri benzetmeler yoluyla ortaya konulurken belki sözcüğü ile de bir çeşit sıralaması yapılmıştır: Aşk sırasıyla sade ve aydınlık, beyaz ve ılık, mundar ve lezzetli oluşu bakımından ele

alınmıştır. Bu benzetmelerde bir yönüyle koşutluk, bir yönüyle de karşıtlık ilişkilerinden yararlanılmıştır.

Tanımlanması güç olan soyut kavramlardan birisidir aşk. Tanımlaması güçtür ancak durum içinde gösterilebilir: “İşte bu aşktır” denilebilir. Şiirde aşk, benzetmeler yoluyla tanımlanmaya çalışılmıştır.

3.3.2.2. Deyimler

Deyimler bir dile canlılık katan en önemli dilsel yapılardır. Konuşma dilinden yazı diline kadar her türden anlatımlarda sıklıkla başvurulan bir dilsel yapıdır. Türkçe deyimler bakımından çeşitlilik gösteren zengin bir dildir. Deyimlerin bu çeşitlilik durumları sınıflandırma yapmada çeşitli sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Deyimlerin büyük bir bölümünün mecazlı anlatıma sahiptir. Aksoy (1984, s. 404), deymi “kavramları değişmece (mecaz) yoluyla, anlatım güzelliği ve özgünlüğü içinde belirten kalıplaşmış söz öbekleri ya da tümceler” olarak tanımlar. Eyüboğlu da şiirinde deyimlerden yararlanmaktadır. En küçük parçasına kadar ayırmak anlamında kullanılan *lime lime et-* deyimini *lime lime dil-* biçiminde kullanmıştır. Anlamı güçlendirmek için aynı anlama gelen *kılı kırka yar-* deymi de kullanılmıştır. *Hâlden anla-* deymi de *hâlinden bil-* biçiminde kullanılmıştır. “Gözünü sevdiğim (tohum) gözünü sevdiğim (toprak)” sıfat olarak kullanılan bu yapı çok sevmek anlamına gelmektedir (Aksoy, 1984, s. 691). Daha çok insan için kullanılan bu deyimde insan dışı ögeler için kullanılmıştır. İnsan dışı varlıklarla bir bütünleşme arzusu göze çarpmaktadır. *Yere geç-* deymi de utanmak anlamıyla kullanılır. Parçası olduğu evrenle bütünleşme bu deyimle de vurgulanır.

2.3.2.3. Kişileştirmeler

Kişileştirme, (personification) gündelik dil kullanımlarından edebi metinlere kadar çok sıklıkla kullanılan sanatlar arasında yer almaktadır. “İnsana özgü özelliklerin doğadaki varlıklara aktarılmasıyla gerçekleşen eğretileme türü” (İmer, Kocaman, Özsoy, 2011: s. 176) olarak tanımlanmaktadır. Eyüboğlu bu şiirinde sıklıkla benzetmelerden yararlanmıştır.

Buğdayın macerası söz öbeğinde de kişileştirme yapılmıştır. Macera insanın başından geçen olayları içerir. Buğday başından birçok olay geçen insana benzetilerek kişileştirilmiştir. Şiirde buğday ile insan ilişkisinin kullanılması tesadüfi değildir. Tarihsel olarak çok eskiye dayanan bir birliktelik söz konusudur. İnsanın üretip işlediği ilk tarım ürünü olması bakımından buğday, insanın en iyi anladığı, sırrına en çok vakıf üründür. Hatta İslam inancında göre yasak meyve buğdaydır. İnsanın cennetten kovularak yeryüzü sürgünü yaşaması da onunla başlar. Buğday insanın dünya macerasında insanın yol arkadaşı gibi olmuştur.

Kırlangıcın alınyazısı söz öbeğiyle de kişileştirme yapılmıştır. Alınyazısı insana özgü bir durumdur. Bu durum kırlangıca yüklenmiştir. Kırlangıçlar da insanla iç içe yaşayan canlılar arasındadır. Özellikle kültürümüzde evin belli bölümlerine yuva kurabilmeleri için çeşitli düzenekler kurulmuştur. Kırlangıç, halk şiirinde de sıklıkla işlenen, motif olarak kullanılan kuşlar arasında yer almaktadır. Halk şiirinde çok farklı özellikleri bakımından benzetmelere konu olan bu kuşlar daha çok “şefkat uyandıran görünüşleri ve insan özünden yuva yapma ustalıkları” (Zariç,

2011, s. 104) bakımından konu olmuştur. Bedri Rahmi de kırlangıcı bu yönüyle ele alır. Pencерemizin önünde yazılan kırlangıcın alın yazısı yine insan doğa bütünleşmesini ortaya koymaktadır.

“Yedi kat yerin dibinden haber getirdi/gözünü sevdiğim tohum, gözünü sevdiğim toprak” dizelerinde “haber getiren tohum” ve “haber getiren toprak” ile kişileştirme yapılmıştır. Haber getirme işi insana özgü bir durumdur. Şiirde insana haber getirenler de yine insanlık tarihi boyunca insanın sadık dostları olmuşlardır. Tarihsel açıdan bakıldığında tohum ve toprak insanın avcılığa dayanan göçebe yaşam biçiminden yerleşik düzene geçmesini sağlayan ikilidir. Bu süre içinde de aynı dilden konuşarak birbirlerini anlayarak günümüze kadar gelmişlerdir.

Üzerinde durulması gereken bir diğer konu da tohum ve toprağın yerin *yedi* kat dibinden haber getirmesidir. (*Yedi kat yerin dibinden haber getirdi/gözünü sevdiğim tohum, gözünü sevdiğim toprak*) Sayılar halkın benimsediği kültür taşıyıcıları olarak birçok kültürde kullanılmıştır (Sev, 2021, s. 565). Yedi sayısı da birçok kültür tarafından sıklıkla kullanılmıştır: Cehennem yedi tabakadan oluşmaktadır ve yedi kapısı vardır. Dünya yedi derya ve yedi iklimden oluşmaktadır. Yer ve gök yedi kattan oluşur. Hz. Süleyman Mescid-i Aksa’yı yedi yılda bitirmiştir. Nefsin yedi çeşidi, kalbin yedi tavrı vardır. Hz. Yusuf menkıbesinde yedi yıl bolluk, yedi yıl kıtlık yaşanmıştır (Uludağ, 2016). Bu kültürel motif Karacaoğlan’dan Pir Sultan’a, Âşık Ömer’e kadar birçok şair tarafından halk edebiyatında da kullanılmıştır:

“**Yedi** kat göklerin **yedi** kat yerin

Kudret binasını kuranlar gelsin” (Bezirci, 2010, s. 192)

Yerin ve göğün çeşitli katlardan oluştuğu düşüncesinin hem halk kültürü hem de inanç temelli boyutları bulunmaktadır. Bedri Rahmi de şiirinde halk kültürü ve inançlarına dayalı bir kozmolojiden yararlanılmıştır.

3.4. Sapmalar

Bir edebî metni diğer metinlerden ayıran en önemli özellik farklı söyleyiş biçimlerine başvurusudur. “Yazınsallık hem ölçüt dil kurallarını hem de geleneksel estetik yasaların kırılmasından doğar” (Göktürk, 1998, s. 133). Farklı söyleyiş biçimleri de sapmalar yoluyla gerçekleştirilir. Sanatçı farklı bir anlatım oluşturabilmek için değişik türden sapmalara başvurur. Bedri Rahmi, şiirinde tarihsel dönem sapmaları ve anlamsal sapmalardan yararlanarak şiirini kurmuştur.

3.4.1. Tarihsel Dönem Sapmaları

Sanatçılar kendi dönemlerinin öncesine yönelerek artık kullanılmayan ya da seyrek kullanılan yapılarla eserlerinde yer verirler. Bu yönelimde sanatçıların geleneksel olanla bağ kurma arzuları belirleyicidir. Eyüboğlu’nda da böyle bir arzu söz konusudur. “*Yüreğün*” kullanımı tarihsel kullanım bakımından yükleme hâlidir ve *yüreğini* anlamını vermektedir.

yüreğün > yüreğini

Bu kullanımı Sev (2007, s. 188), eksiz belirtili yükleme hâli olarak tanımlamaktadır. Bu kullanım tarihi Türk lehçelerinin bütün dönemlerinde kullanılmıştır. Benzer bir kullanım ise “*çıktığın*” kelimesinde de karşımıza çıkmaktadır.

çıktığın > çıktığını

Eyüboğlu'nun bu tarz sapmalardan yararlanması büyük bir hayranlık beslediği Türk kültürü ve edebiyatından kaynaklanmaktadır. Şiirini yine büyük bir hayranlık duyduğu Yunus Emre'ye öykünerek oluşturması da önemli bir yer tutar. Yunus Emre'nin "Yar Yüreğim Yar" şiirindeki kullanım "Yar Yüreğin Yar" biçiminde yeniden kurgulanır.

3.4.2. Anlamsal Sapmalar

Şiir imgelerin türüdür. En etkili ve başarılı imgeler de alışılmadık bağdaştırmalar yoluyla kurulur.

Arının bal yapması "**sızdı balını**" ifadesi ile karşılanmıştır. (*Arı gözümüzün önünde sızdı balını*) **Sız-** eylemi herhangi bir sıvının içinde bulunduğu kabın çatlağından belli belirsiz bir biçimde dışarıya çıkmasıdır. Sız- sözcüğü ak- sözcüğünden farklılık gösterir. **Sız-**'ta belirsizlik, gizlilik varken *ak-*'ta aşikârlık, açıklık vardır. Arının bal yapması da sız- sözcüğüyle kullanılarak alışılmadık bir bağdaştırma yapılmıştır. **Sız-** sözcüğü bir sonraki dizeye bağlanarak karanfilin eylemi olarak da kullanılmıştır. Bu sefer sızan alevdir. Bal akıcı olması bakımından sızma özelliğine sahip olabilecek niteliktedir. Alevin sızması yapısı bakımından mümkün değildir. Karanfilin yapraklarının biçimi bakımından aleve benzetilmesi çağrışımsal bir yönü varken alevin sızması alışılmadık bir kullanımdır.

"**Seyyah kuşlar**" göçmen kuş kullanımına yeni bir biçim katmıştır. Göçmen kuşlar mevsimsel olarak sürekli olarak sıcak bölgelere göç eden kuşlardır. Bu eylemlerinde temel yönlendirici içgüdülerdir. Zamanı geldiğinde aynı türdeki kuşlar içgüdüsel ve zorunlu olarak göçe başlar. Yol ve yolculukları birbirinin aynısıdır. Seyyahlık ise insana özgü bir durumdur. İçgüdüsel ve zorunluluk dışı bilinçli ve tasarıma dayanan bir süreçtir.

Bir başka alışılmadık bağdaştırma ise aşkın fışkırıp çıkması "**Bir aşktır fışkırıp çıkacak**" olarak kurgulanmıştır. Fışkır- eylemi sıvılarda gerçekleşen bir eylemdir. Kapalılık durumunda olan bir sıvının sıkışma ve sıkıştırma sonrasında kendine yol açması/yol bulmasıyla ortaya çıkan bir eylemlilik durumudur. Aşk ise soyut bir kavram olup duygularda yaşanan ve yalnızca hissedilen bir durumdur. Aşkla bütün kapatma, baskı ve engellemeler karşısında tazyikle kendine yol bulup çıkacak bir sıvı madde ilişkisi kurulmuştur.

SONUÇ

Bir edebi metin çok farklı bakış açılarıyla incelenebilir. Tarih boyunca da farklı kuram ve yaklaşımlar kullanılarak değişik inceleme yolları geliştirilmiştir. Deyişbilim de bu yollardan biridir. "Yar Yüreğin Yar" şiiri deyişbilimsel açıdan incelendiğinde insanı merkeze alıp lirik bir söyleyişle oluşturulan bir şiirin kurulduğu söylenebilir. Şiirdeki lirik söyleyiş, konuşma dilinin yalınlığı ve akıcılığı ile sağlanmıştır. Söyleyişteki bu yalınlık ve açıklık daha çok *şiir söylemek* tabirini anımsatmaktadır. Sık sık kullanılan ikilemeler ve devrik yapılar söylemeye dönük kullanımlardır. Şiirde yinelemelerin hemen hemen her türüne yer vererek söyleyişi akıcı hale getirilmiştir. Yine ağız ve lehçelerde kullanılan daha sonra tamamen yazı dilinden kaybolan kullanımlara yer verilmesi de gelenekselliğin biçim, sesletim düzeyinde sürdürülmesinin bir göstergesidir. Bu tür kullanımların

yalnızca sessel etki kurmak amacıyla oluşturulduğu söylenemez. Bu kesimsel söyleyişle tarihsel bir sapma oluşturularak Yunus Emre'yle içerik düzeyinde kurulan bağın biçimsel düzeye, söyleyişe de yansıtma amacının güdüldüğü de söylenebilir.

Şiirin geleneksel Türk şiirindeki gibi alışılmış kalıplara dayanan bir uyak yapısı ve düzeni bulunmamaktadır. Ahenk unsurları dize sonlarındaki redifler ve sıklıkla başvuru olan ikilemelerle sağlanmıştır. Metinde sert ünsüzlerden çok yumuşak ünsüzlerin kullanılması söyleyişi daha çok etkili kılmıştır. Anlam/duygu söyleyiş bütünlüğünün oluşmasında ses yapılarının da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Şiirdeki ses olayları şiirin anlamsal yapısını yansıtmak için biçimde düzenlenmiştir. Şiirde yer alan insana ait özelliklerden şefkat, duygu ve merhamet etkisi yalnızca anlamla değil ses özellikleriyle de sağlanmıştır.

“Yar Yüreğin Yar” şiiri Türk edebiyatı ve kültürünün çağrışımlarıyla kurgulanmış bir şiirdir. Söyleyiş benzerliğinin yanında takip edilen bir kültürün şair ve şiirleriyle de metinlerarası ilişkiler kurularak şiirin anlamsal düzeyi derinleştirilmiştir. Şiirin anlamsal katmanlarının oluşumunda anonim belirleyicilerin yanında Yunus Emre'den Dadaloğlu'na Ahmet Haşim'e kadar birçok şairle ilişkilendirmelerde bulunulmuştur.

Modern dünyada anlamsızlaşan, değersizleşen ve kendine yabancılaşan insan Eyüboğlu'nun şiirinde yeniden merkeze alınmış, değerli ve anlamlı kılınmıştır. Özü, sözü ve söyleyişi insan olan bir şiir söylemiştir. Evrenin özü ve merkezi olan insan bütün olumsuzluk ve aksi düşüncelere karşın hâlâ bu niteliğe sahiptir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Haşim (2001). *Bütün Şiirleri*. Ed. İnci Enginün, Zeynep Kerman. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Aksan, Doğan (1999). *Halk Şiirimizin Gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, Doğan (2005). *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, Doğan (2009). *Nâzım Hikmet Şiirinin Gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, Doğan (2013). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ömer Asım (1984). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II*. Ankara: TDKY
- Bezirci, Asım (2010). *Pir Sultan (Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Etkisi, Sözlük Kaynakça ve Bütün Şiirleri)*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Çelik, Abdullah (1996). *Bedri Rahmi Eyüboğlu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çetin, Nurullah (2012). *Yeni Türk Şiirinde Geleneğin İzleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eagleton, Terry (2011). *Şiir Nasıl Okunur*. Çev. Kaya Genç. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Eyüboğlu, Bedri Rahmi (1987). *Delifışek*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Eyüboğlu, Bedri Rahmi (2017). *Dol Karabakır Dol*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Fuat, Memet (2015). *Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Ortega Y Gasset, José (2012). *Sanatın İnsansızlaştırılması ve Roman Üstüne Düşünceler*. İstanbul: YKY.
- Gökalp Alpaslan, Güzin Gonca (2012). “‘Kerem Gibi’ Şiirine Deyişbilimsel Bir Bakış”. *Şerif Aktaş'a Armağan*. Ed. Yakup Çelik. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları. 31-50.
- Göktürk, Akşit (1998). *Okuma Uğraşı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

- Gölpınarlı, Abdülbâki (2014). *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hatipoğlu, Vecihe (1981). *Türk Dilinde İkileme*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İmer, Kâmile-Kocaman,-Ahmet Özsoy, A. Sumru (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi
- Martinet, André (1985). *İşlevsel Genel Dilbilim*. Çev. Berke Vardar. Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Özünü, Ünsal (2001), *Edebiyatta Dil Kullanımları*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Sakaoğlu, Saim (1986). *Dadaloğlu*. Ankara: Kapı Yayınları.
- Sev, İ. Gülsel (2007). *Tarihi Türk Lehçelerinde Hâl Ekleri*. Ankara: Akça Yayınları.
- Sev, İ. Gülsel (2021). "Atasözlerinde Sayılar Bağlamında Eşdizimsel İlişkiler". *Hamza Zülfikar Armağanı*. Ankara: TDKY.
- Short, M. (2013). *Exploring the Language of Poems, Plays and Prose*. London: Longman.
- Şentürk, Ahmet Atilla (2004). *Osmanlı Şiiri Antolojisi*. İstanbul: YKY.
- Uludağ, Süleyman (2016). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları
- Yalçın, Mehmet (2003). *Şiirin Ortak Paydası-Şiirbilime Giriş*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Zariç, Mahfuz (2011). "Turnadan Leyleğe Halk Şiirinde Göçmen Kuşlar". *Hece Gezi Özel Sayısı*. S. 22. s. 102-117.

FEMİNİST EDEBİYAT KURAMI BAĞLAMINDA

GÜLTEN AKIN ŞİİRİ

GÖKAY DURMUŞ

Günce Yayınları

Berna Akyüz Sizgen

POSTMODERNİZM KAVŞAĞINDA

Selim İleri Romancılığı

Günce Yayınları

Edebiyat Sosyolojisi ve Sosyoeleştiri

Dr. İrfan Atalay

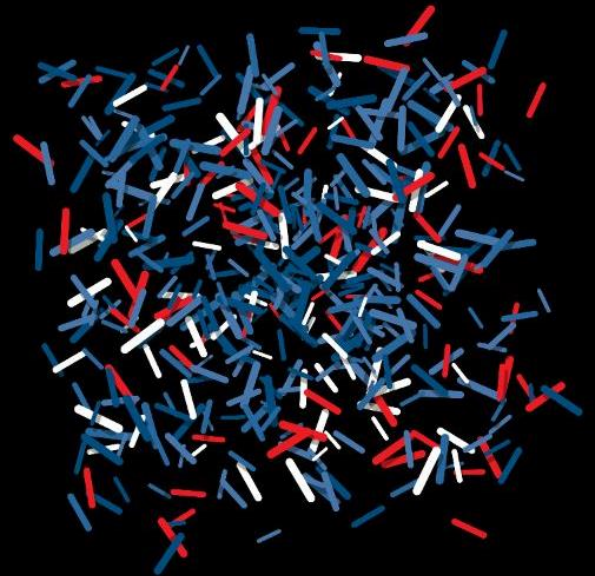

Günce Yayınları

FRANSIZCA VE TÜRKÇENİN SÖZDİZİMİ

KARŞITSAL VE DAĞILIMSAL BİR ÇÖZÜMLEME

Dr. Yusuf Topaloğlu

Günce Yayınları